

II. Epistemologija (spoznavna teorija)

- Kaj je vedenje (znanje)?
- Problem resnice
- Kako pridobivamo znanja?
- Problem skepticizma

Predfilozofski izvori

- Konkretna vprašanja o spoznanju
Izšla so
 - iz vsakdanjih problemov
 - iz razprave o religiji in morali
 - iz znanosti
- Med njimi prihaja do protislovij.

Konkretna filozofske teme

- Poreklo spoznanja
(opisno)
- Zanesljivost spoznavnih izvorov
(normativno)
- Epistemologija posameznih disciplin

Poreklo spoznanja

- Prirojeno/pridobljeno
- Kognitivni psihološki mehanizmi
- Družbeni mehanizmi spoznanja

Zanesljivost spoznavnih izvorov

- Individualni izvori
 - zaznava
 - razum/intuicija
 - spomin
- Družbeni izvori
 - pričevanje
 - tradicija

Epistemologija posameznih disciplin

- Epistemologija znanosti
 - Družbenih
 - Naravoslovnih
 - formalnomatematičnih
- Epistemologija religije
- Epistemologija umetnosti

Splošni dvom (skepticism) in problem zanesljivosti spoznanja

- Ali so naše spoznavne sposobnosti v celoti zanesljive, ali lahko vemo, da so zanesljive, in ali lahko vanje razumno verjamemo.
- Sofisti, pironski skeptiki
- Kartezijanski skepticizem
- Kulturološki in zgodovinsko usmerjen skepticizem - relativizem

Abstraktne metapsihološke teme

- Vedenje
- Zanesljivost
- Upravičenje

Kaj je védenje?

Platon (dialog Theaitetos)



- védenje razlikuje od navadnega
- verovanja ali prepričanja (*doxa*)
- védenje - dobra vrsta prepričanja, spoznavalec mora imeti dober razlog (*logos*) za svoje prepričanje
- Védenje je upravičeno resnično prepričanje.

Teorija upravičenja

- Zanesljivost
 - **Reliabilizem:** Prepričanje je upravičeno, če je pridobljeno prek zanesljivega mehanizma. Mehanizem je zanesljiv, če ima v glavnem za rezultat resnično prepričanje.
 - Eksternalistično stališče: Zanesljivost je lahko "zunanja", eksterna, nedostopna tistemu, ki je prepričan.
 - Naturalistični reliabilizem (D. Armstrong, A. Goldman)

Internalizem

- Razlogi, ki upravičujejo tistega, ki je prepričan, morajo biti dostopni (notranji, interni) samemu preričancu.
 - Fundacionalizem (R. Descarte, R. Chisolm)
 - Koherentizem (K. Lehrer)

Fundacionalizem

Vsako upravičeno prepričanje ima nek poslednji razlog ali temelj in je upravičeno na osnovi tega temelja.

Razlogi za neko upravičenje izhajajo iz temelja in imajo strukturo piramide. Obstajajo temeljni viri upravičenosti (in s tem tudi védenja) za vsako posamezno prepričanje, na njih pa temelji zgradba našega spoznanja. Temeljni viri so upravičeni sami na sebi (zaznave; logične, matematične, moralne intuicije, ...)

Prednosti fundacionalizma

- V skladu z našo prakso – sklicevanje na preprostejša in očitnejša prepričanja
- Upošteva, da se nam nekatere stvari zdijo očitne (predvsem, kar nam je dano v opazovanju)
- Razlogi za prepričanja so načeloma pregledni

Težave fundacionalizma

- Ali ni prevelika zahteva, da mora biti vsako temeljno prepričanje vključeno v verigo prepričanj?
- Zakaj bi imeli neko izolirano opazovanje za popolnoma resnično?

Koherentizem

- Samo medsebojno usklajena (koherentna) celota prepričanj lahko upraviči neko posamezno prepričanje.
- Sklepanje – proces, v katerem privedemo naša prepričanja v premišljeno ravnotežje.
- Primerjava s splavom (O. Neurath)

Koherenca

- Prepričanja si ne smejo nasprotovati
- Morajo se medsebojno podpirati
 - Prepričanje podpira drugo, če ga pojasnjuje.
 - Prepričanje podpira drugo, če mu povečuje verjetnost.

Prednosti koherentizma

- V skladu z vsakdanjim pričakovanjem: medsebojno skladna prepričanja so sprejemljivejša od medsebojno neusklajenih.
- Od spoznavalca ne zahteva, da se mora zavedati zgodovine svojih prepričanj.
- Ne zahteva obstoja popolnoma zanesljivih začetnih ali temeljnih prepričanj.

Težave koherentizma

- Prestrogo - od prepričanca zahteva, da ima pregled dobesedno nad *celoto* svojih prepričanj.
- Težko pojasni, zakaj imajo zaznavna prepričanja takšno težo v vsakdanjem življenju in v znanosti.
- Koherenca ni zanesljiv znak resničnosti.

Splošne težave internalizma

- Interno upravičenje ne zagotavlja resničnosti.
- Vloga upravičenja v pojmu védenja
Protiprimeri (B. Russel, E. Gettier)

- Seminarsko delo: Descartes, 1. Meditacija